

AUTHOR'S VERSION – PLEASE DO NOT QUOTE, BUT QUOTE INSTEAD FROM THE PUBLISHED VERSION (OPEN ACCESS):

<https://www.ingentaconnect.com/contentone/aup/tgen/2020/00000023/00000002/art00005>

De keukentafel en de keukendeur – klassenverschillen in de verdeling van huishoudelijke arbeid

Esther-Mirjam Sent en Irene van Staveren*

Abstract

In the Netherlands, the redistribution of unpaid housework from women to men is very limited, despite the fact that women's labour force participation and level of education has increased significantly over the past decade. We use the feminist economic household bargaining approach to analyse male partners' contribution to housework, with primary data from heterosexual couples. We collected the data from two mutually exclusive groups who either supply or demand paid household services through two online agencies. The results show that for the lower class households (those supplying services) men do more unpaid housework when their female partner earns a relatively high income. For the higher class households (those demanding services) we find no such effect for women's income. Instead, we find that when men earn relatively high incomes they reduce their contribution to housework. Moreover, we find that with a higher family income, more paid household services are hired. We conclude that for the lower class, income insecurity seems to stimulate men to do more housework, allowing women to do more paid work, whereas for the higher class, more personal and more family income appears to be an escape for men from doing more housework.

Keywords: The Netherlands, unpaid housework, gender norms, class, feminist economic household bargaining approach

Trefwoorden: Nederland, onbetaalde huishoudelijke arbeid, huishoudelijke hulp, gendernormen, feministisch-economische onderhandelingsbenadering

Inleiding

De herverdeling van huishoudelijke arbeid van vrouwen naar mannen in ons land stukt. De helft van de Nederlanders – van de mannen en de vrouwen – vindt gendergelijkheid belangrijk, en ons land loopt daarmee, na Zweden, voorop (Boelhouwer, Kraaykamp en Stoop, 2015). Daarnaast geeft volgens de Emancipatiemonitor de helft van de Nederlanders aan dat ze graag een gelijke verdeling van betaalde en huishoudelijke arbeid zien (Portegijs en van den Brakel, 2016). Desondanks doen Nederlandse vrouwen 9 uur per week meer huishoudelijk werk dan mannen, en waarbij dat in tien jaar tijd twee uur per

---

* De auteurs danken Rein van Alebeek, Lars Dijkema en Rosita Verheij voor hun onderzoeksassistentie.

week afgenomen is voor vrouwen zien we bij mannen geen toename (Roeters, 2017a).

Dit verschil tussen opvattingen en uitkomsten is in talloze studies onderzocht met behulp van drie theorieën (en hun varianten). De eerste is de onderhandelingstheorie op basis van het individuele inkomen van de partners (in de sociologie de relatieve middelentheorie genoemd), de tweede betreft de beschikbare tijd van elk van de partners, en de derde verklaart het waargenomen gedrag uit gendernormen (als gender ideologie of als rechtvaardigheid of als gender-display). Geen van deze theorieën geeft een volledig bevredigende verklaring van het voornoemde verschil. In dit artikel geven wij een empirische onderbouwing van het feministisch-economische perspectief. Deze ziet de verdeling van huishoudelijke arbeid als een combinatie van individuele, gezamenlijke en externe factoren die samen bepalen wie hoeveel in het huishouden doet.

De empirische studie omvat 194 respondenten en informatie over hun partners, die betaalde huishoudelijke arbeid hetzij aanbieden, hetzij inkopen. Wij analyseren de data van huishoudens van heteroseksuele partners met en zonder kinderen. Door deze twee complementaire groepen met elkaar te vergelijken kunnen we inzoomen op klassenverschillen in de factoren die de verdeling van huishoudelijke arbeid verklaren.

Onze resultaten laten een verrassend klassenverschil zien in de factoren die herverdeling bevorderen. Het blijken niet de hogere inkomens en hogere opleiding van vrouwen uit de hogere klasse te zijn die herverdeling bevorderen. De reden? Als het huishouden gedaan moet worden vertrekt de man door de keukendeur om deze vervolgens open te houden voor de werkster. Onze analyse suggereert dat het juist het inkomen van vrouwen in de lagere klasse is dat hun mannen stimuleert om meer in het huishouden te doen, omdat daarmee inkomensonzekerheid voor het gezin wordt verkleind. Er is dus een gezamenlijk belang dat herverdeling stimuleert bij de lagere sociale klasse.

Trends in de verdeling van huishoudelijke arbeid in Nederland

De Emancipatiemonitor laat zien dat 71 procent van de vrouwen participeert op de arbeidsmarkt maar daarvan heeft 75 procent een deeltijdbaan, waardoor een groot deel van de vrouwen in Nederland niet economisch zelfstandig is (Portegijs en van den Brakel, 2016). Dat betekent dat veel vrouwen financieel afhankelijk zijn van hun (vaak mannelijke) partner, hetgeen niet bevorderlijk is voor het verschuiven van huishoudelijke arbeid naar mannen - degenen die ook al de meeste uren betaalde arbeid doen. Op de arbeidsmarkt zijn vrouwen bezig met een inhaalslag. Vrouwen jonger dan 45 jaar hebben inmiddels gemiddeld een hogere opleiding genoten dan mannen (Merens, Bucx en Meng, 2017). Dit voordeel vertaalt zich langzaam in de lonen van vrouwen, waardoor, samen met een kleine toename in het aantal gewerkte uren, het inkomensverschil met mannen iets kleiner wordt.

Uit de tijdbestedingsstudie van het SCP uit 2017 (Roeters, 2017a) blijkt dat mannen en vrouwen ongeveer hetzelfde totaal aantal uren betaald en onbetaald werk doen. Mannen verrichten gemiddeld 9 uur per week minder huishoudelijke arbeid dan vrouwen, en daar komt bij dat ze 3 uur meer vrije tijd

per week hebben, tijd die vrouwen extra besteden aan persoonlijke verzorging (wat mannen als vrije tijd zouden kunnen bestempelen) (Roeters 2017a). Het gelijke aantal uren van mannen en vrouwen besteed aan de combinatie van betaald en onbetaald werk zou ervaren kunnen worden als rechtvaardig, ook omdat tevens de som van vrije tijd en persoonlijke verzorging gelijk verdeeld is. Zo'n rechtvaardigheidsnorm komt inderdaad naar voren in een studie van Braun et al. (2008). Maar de verdeling van onbetaald werk blijft daarmee nog wel scheef. Merens en Bucx (2018) stellen vast dat in slechts 15 procent van de huishoudens een gelijke verdeling van huishoudelijke arbeid plaatsvindt.

Er is wel een duidelijk klassenverschil in de tijdsbesteding. Hoger opgeleiden besteden meer tijd aan betaalde arbeid dan lager opgeleiden. En hoger opgeleide mannen besteden ook meer tijd aan huishoudelijk werk dan laagopgeleide mannen maar voor vrouwen zit er geen verschil in. Feit blijft dat gemiddeld genomen de tijd besteed aan het totaal van betaalde en onbetaalde arbeid gelijk is voor mannen en vrouwen.

Hoe denken mannen en vrouwen over de verdeling van huishoudelijk werk? Als we kijken naar de sociale normen hierover, dan valt op dat de helft van de mannen en vrouwen liefst een gelijke verdeling van zorgtaken ziet, en een kwart een voorkeur heeft voor het anderhalfverdienersmodel. De steun voor de gelijkheidsnorm neemt toe, bij zowel vrouwen als mannen (idem). Uit de SCP-studie naar opleidingsverschillen leren we dat er wel een klassenverschil achter de opvattingen zit. De kostwinnersnorm is even sterk onder laag- en hoogopgeleide mannen, maar de huisvrouwennorm (eventueel in combinatie met een kleine deeltijd baan) geniet meer steun onder laagopgeleide vrouwen dan onder hoogopgeleide vrouwen (Roeters, 2017b).

Een kwalitatieve studie van Justine Ruitenbergh (2014) naar de narratieven van Nederlandse vrouwen over de verdeling van huishoudelijke arbeid ziet een verband tussen het aantal gewerkte uren op de arbeidsmarkt en het gehanteerde narratief. Hoe meer uren vrouwen betaald werk doen des te meer zij hechten aan economische zelfstandigheid en des te belangrijker zij een gelijke verdeling van huishoudelijk werk vinden. Deze vrouwen gebruiken expliciete strategieën om hun ideaal te verwezenlijken (zoals concrete afspraken maken over taken), terwijl de vrouwen die geen betaald werk verrichten of kleine parttimebanen hebben veelal impliciete strategieën gebruiken om hun man meer huishoudelijk werk te laten doen (zoals ontevredenheid uiten) en daardoor vaak terugvallen op de status quo van een traditionele rolverdeling (Wiesmann et al., 2008).

De trends in ons land laten dus zien dat de helft van de mannen en vrouwen het huishoudelijk werk wel gelijk wil verdelen maar dat hier in de praktijk weinig van terecht komt. Bovendien tekent zich een klassenverschil af. Hoogopgeleide mannen doen gemiddeld iets meer huishoudelijk werk dan laagopgeleide mannen. Terwijl laagopgeleide vrouwen minder uren betaald werken dan hoogopgeleide vrouwen. Dit verschil tussen sociale klassen onderstreept het belang om klassenverschillen in de hardnekkige verdeling van huishoudelijk werk nader te onderzoeken. Dat is wat wij in dit artikel doen.

Theoretische verklaringen van de kloof tussen droom en daad

De oudste en meest bekende theorie die de verdeling van huishoudelijke arbeid verklaart is de onderhandelingstheorie (Becker, 1981), onder sociologen bekend als de relatieve middelentheorie (Blood & Wolfe, 1960).

Deze theorie vertrekt vanuit de neoklassieke economische veronderstelling dat de partners ieder voor hun eigenbelang opkomen en via onderhandeling over geld en onbetaald werk uitkomen op een situatie die Pareto efficiënt genoemd wordt (Himmelweit et al., 2013). Dat betekent dat geen van beiden de eigen positie verder kan verbeteren zonder dat de ander erop achteruitgaat. Zo'n situatie wordt in de economie een evenwicht genoemd. Dit evenwicht wordt bepaald door de middelen waarover iedere partner zelfstandig beschikt, met name het eigen inkomen. Hoe hoger het eigen inkomen, des te sterker de onderhandelingsmacht en des te lager de bijdrage aan huishoudelijk werk.

Het alternatief voor dit evenwicht is dat één van de partners vindt dat de verdeling van onbetaald werk zo oneerlijk is dat diegene beter af is zonder de partner. In dat geval wordt de samenwerking in het huishouden beëindigd omdat één van de partners vertrekt.

Het collectieve onderhandelingsmodel gaat voorbij aan het feit dat een achterliggende dominante gendernorm ook invloed kan hebben op de onderhandelingsmacht. Het is ook precies op dit punt dat de deze theorie tekortschiet om de kloof te verklaren tussen gelijke gendernormen als ideaal en een ongelijke verdeling van huishoudelijke arbeid als praktijk. Bovendien ontkent de onderhandelingstheorie dat een stabiele verdeling van huishoudelijk werk inefficiënt kan zijn, bijvoorbeeld omdat de verdien capaciteit van de vrouw hoger is dan die van de man maar de vrouw toch meer onbetaalde arbeid verricht. Daarmee is de theorie intern inconsistent. Hierop wordt ook gewezen door de sociologe Valerie Oppenheimer (1997), die laat zien dat betaalde arbeid van vrouwen een bedreiging vormt voor het evenwicht omdat vrouwen zo minder afhankelijk van mannen worden en dus makkelijker kunnen kiezen om te vertrekken.

Er zijn inmiddels nieuwe varianten van de theorie die erkennen dat uitkomsten niet efficiënt hoeven te zijn, bijvoorbeeld door *commitment failure* (zie bijvoorbeeld d'Aspremont en Dos Santos Farreira, 2014) maar ook deze varianten blijven uitgaan van individuele belangen en individuele onderhandelingsmacht. Het begrip *commitment failure* is echter wel een belangrijke toevoeging aan het theoretische spectrum en kan ook in niet-neoklassieke benaderingen worden gebruikt, zoals wij zullen laten zien.

De empirische onderbouwing van het neoklassieke onderhandelingsmodel is niet eenduidig en varieert per context. In de Amerikaanse context blijkt de hoogte van het inkomen van de vrouw de uren huishoudelijke arbeid van de vrouw te verklaren, maar het inkomensverschil met de man (oftewel het relatieve inkomen) of de absolute hoogte van zijn inkomen hebben hierin geen verklarende rol (Gupta en Ash, 2008). In Spanje is het zowel het absolute als het relatieve inkomen van de vrouw dat de verdeling van huishoudelijke arbeid verklaart, concluderen Carrasco en Domínguez (2011). En Baxter en Hewitt (2013) laten zien dat in Australië alleen het relatieve inkomen van vrouwen bepaalt hoeveel uren onbetaald werk zij verrichten: hoe hoger hun inkomen ten opzichte van hun man, des te minder onbetaald werk zij doen.

Ook de twee andere theorieën over de verdeling van huishoudelijke arbeid hebben hun weg gevonden naar kwantitatieve analyses. De tijdsbeschikbaarheidstheorie draait om de verklaring dat de beschikbare hoeveelheid tijd van iedere partner de verdeling van huishoudelijk werk verklaart. Dit is een voor de hand liggende verklaring, ook voor de Nederlandse context waarin de meeste vrouwen parttime werken en de meeste mannen fulltime. Maar deze verklaring gaat niet in op de vraag waarom veel vrouwen parttime werken en strandt daarmee in een cirkelredenering. Leidt parttime werk door vrouwen ertoe dat zij meer tijd hebben dan mannen en daarom het leeuwendeel van de huishoudelijke arbeid verrichten? Of leidt een hardnekkig traditionele rolverdeling thuis ertoe dat vrouwen minder tijd hebben voor betaald werk en daarom massaal parttime gaan werken? De theorie is dus erg zwak, en empirische studies laten dit causaliteitsvraagstuk onbeantwoord. Bovendien blijkt tijdsdruk geen sterke factor te zijn bij huishoudelijk werk. Een grote Amerikaanse studie die tijdsdruk vergeleek met de rol van inkomen voor de vraag of er huishoudelijke hulp wordt ingehuurd, concludeerde dat niet de beschikbare tijd van partners verklaart of er hulp ingehuurd wordt maar dat de hoogte van het gezinsinkomen bepalend is (Kornrich & Roberts, 2018).

Daarmee komen we op de laatste theorie voor de verdeling van huishoudelijk werk, die van gendernormen. In de neoklassieke theorie worden normen als individuele voorkeur gezien, in de sociologie als ongeschreven regels die het gedrag in een gemeenschap beïnvloeden. Zo laat sociologisch onderzoek naar de rol van gendernormen zien dat het effect van deze normen afhankelijk is van de institutionele context. Een vergelijkende studie in 18 landen, bijvoorbeeld, vindt dat in landen waarin meer waarde wordt gehecht aan betaalde arbeid, mannen minder huishoudelijk werk doen dan in andere landen (Thébaud, 2010). Een andere contextvariabele is overheidsbeleid. Zo kijken Tamilina & Tamilina (2014) naar het verschil tussen de gendergelijkheidsnorm van het arbeidsmarktbeleid van een land en de mate waarin stellen die gelijkheidsnorm volgen. Zij concluderen dat alleen in Scandinavische landen de beleidsnorm en het gedrag van mannen overeenkomt. Een derde contextvariabele die de invloed van gendernormen beïnvloedt is het huishouden zelf (Aassve, Fuochi en Mencarini (2014). Hierbij gaat het om een interactie-effect tussen mannen en vrouwen in reactie op stereotype gendernormen. Zo doen vrouwen die meer verdienen dan hun mannelijke partner vaak meer huishoudelijke arbeid dan vrouwen die evenveel verdienen: het *doing gender* fenomeen, ook wel het gender-display effect genoemd (West en Zimmerman, 1987; Brines, 1994; Bittman et al., 2003). Dit verklaring is als volgt: als de vrouw meer verdient dan de man compenseert zij deze kostwinnersrol door juist meer huishoudelijke arbeid te verrichten. Een recente overzichtsstudie betoogt echter dat dit resultaat in recente studies niet meer aangetroffen wordt (van Bavel, Schwartz & Esteve, 2018). Kortom, de gendernormtheorie kent verschillende varianten met een wisselende empirische onderbouwing.

Als we nu naar een meta-studie kijken die op basis van 62 artikelen over verschillende landen de drie verklaringen - onderhandeling op basis van individueel inkomen, tijdsbeschikbaarheid en gendernormen - met elkaar vergelijkt, blijken ze alledrie relevant te zijn (Davis en Wills, 2014). Tegelijkertijd vinden Aassve, Fuochi and Mencarini (2014) in hun vergelijkende studie van 9 Europese landen dat gendernormen vaak de grootste rol spelen. Het probleem

van zulke vergelijkende studies is echter dat ze geen rekening houden met de tekortkomingen van elk van de verklaringen. Dat noopt tot een theoretische benadering met een breder geheel aan factoren waarin de economische en sociologische verklaringen samenkomen en elkaar versterken.

Feministisch-economische onderhandelingsbenadering

Wij hanteren de feministisch-economische onderhandelingsbenadering — die bewust geen model wordt genoemd. Deze is ontwikkeld op basis van het werk van Amartya Sen (1990), die betoogt dat huishoudens zowel samenwerking als conflict kennen, en het werk van Bina Agarwal (1997), die de invloed van externe factoren benadrukt. De benadering is in de loop der jaren verfijnd, zoals bijvoorbeeld Nancy Folbre en Julie Nelson (2000) laten zien, en nader ingevuld met concepten vanuit de institutioneel-economische en sociaal-economische theorie. In het kort komt de benadering neer op drie niveaus van factoren die de verdeling van huishoudelijk werk verklaren: de eigen middelen (inkomen, onderwijs, vermogen), de relatieve commitment aan stereotype gendernormen en/of gendergelijkheidsnorm en, en externe factoren zoals de arbeidsmarktsituatie (bijvoorbeeld resulterend in inkomensonzekerheid) en overheidsbeleid (kinderopvang en sociale vangnetten).

De feministisch-economische onderhandelingsbenadering erkent dat gendernormen asymmetrisch zijn, en daarmee de onderhandelingsmacht tussen mannen en vrouwen ongelijk maken (Odebode en van Staveren, 2007) maar ook gelijkjer kunnen trekken door wetgeving zoals een progressievere echtscheidingswet (Genadek, 2018). Bovendien blijkt de invloed van gendernormen op de onderhandelingspositie van vrouwen afhankelijk van de kloof tussen de externe norm (refererend aan de cultuur van een land, regio, etnische groep of gemeenschap) en de mate van overeenstemming tussen de genderopvattingen van de vrouw en haar partner in het huishouden (Mabsout en van Staveren, 2010). Als vrouwen een gelijkere genderopvatting hebben dan hun man maar deel uitmaken van een groep waarin de gendernorm erg ongelijk is ontlenen ze geen onderhandelingsmacht aan hun inkomen. Terwijl voor vrouwen in een groep waarin relatief gelijke gendernormen gelden hun inkomen hen juist een sterke onderhandelingsmacht geeft.

Een recente theoretische bijdrage is de rol van *commitment failure*. Daarmee wordt de invloed van de sociaal-economische theorie op de onderhandelingsbenadering duidelijk. Waarden, zoals gelijkheid en rechtvaardigheid, staan in deze theorie niet vast maar hebben een invloed op economisch gedrag afhankelijk van de context. In een omgeving waarin mannen bijvoorbeeld sterk vasthouden aan traditionele rolopvattingen zal hun commitment aan een rechtvaardige verdeling zwak zijn, zoals ook Lachance-Grzela en Bouchard (2010) hebben laten zien.

De sociologische tijdsbeschikbaarheidsverklaring wordt in de feministisch-economische onderhandelingsbenadering vervangen door een economische verklaring van arbeidsmarktfactoren (zie ook Geist en Ruppenner, 2018) inclusief het onderscheid tussen hoge en lage inkomens (zie ook Windebank, 1995; Maume, 2015). Daarmee krijgen naast individuele belangen ook gezamenlijke

belangen van man en vrouw in het huishouden een plek in de theorie, zoals voldoende gezinsinkomen en de stabiliteit daarvan.

Klassenverschillen zijn hierbij cruciaal omdat bij de lagere klassen doorgaans sprake is van financiële krapte en inkomensonzekerheid, terwijl bij de hogere klassen financiële ruimte is voor het inkopen van huishoudelijke hulp. Empirische studies laten zien dat dit er soms toe kan leiden dat mannen in de hogere sociale klassen minder tijd aan het huishouden besteden dan mannen in lagere sociale klassen (voor een Engelse studie hiernaar, zie Lyonette en Crompton, 2015; voor een Amerikaanse studie, zie Maume, 2015). Terwijl voor de hogere sociale klasse de overgebleven huishoudelijke taken soms wel gelijkverdeeld worden maar andere keren weer niet (zie bijvoorbeeld twee studies uit Australië met verschillende uitkomsten: Baxter, Hewitt and Western, 2009; Craig, 2016).

Om duidelijkheid te scheppen over de rol die de verschillende factoren in de feministisch-economische onderhandelings-theorie spelen bij de verdeling van huishoudelijke arbeid, vergelijken wij twee sociale klassen, die zich onderscheiden naar opleiding, inkomen en daaruit volgende arbeidsmarktpositie (met name de mate van inkomensonzekerheid). We toetsen een aantal hypothesen die uit de benadering voortkomen, eerst voor de lagere sociale klasse en daarna voor de hogere sociale klasse.

De afhankelijke variabele meten we bij elke hypothese in twee varianten: absoluut en relatief. De absolute variant houdt in dat we de verandering in het aantal uren onbetaalde arbeid meten van mannen (dus of mannen meer dan wel minder uren onbetaald werk gaan doen dan voorheen). De relatieve variant houdt in dat we het aandeel van mannen in het huishoudelijk werk meten (dus of mannen een groter dan wel een kleiner deel van het totale huishoudelijk werk gedaan door man en vrouw op zich nemen in vergelijking tot hun aandeel voorheen).

Hypothesen voor de lagere sociale klasse:

De eerste hypothese (H1) betreft het commitment van mannen aan de gendergelijkheidsnorm voor de verdeling van huishoudelijke arbeid. Op basis van het feit dat in ons land steeds meer vrouwen en mannen gendergelijkheid onderschrijven, stellen we dat deze norm sterker is dan het effect van beperkte tijdsbeschikbaarheid van mannen op hun aandeel in huishoudelijk werk. Daarom verwachten we dat als de vrouw meer uren huishoudelijke arbeid gaat verrichten (bijvoorbeeld omdat er kinderen komen), de man dat ook gaat doen.

De tweede hypothese (H2) toetst het effect van de genderstereotype norm voor de verdeling van huishoudelijk werk wanneer vrouwen meer uren betaald werk gaan verrichten. Wij vermoeden dat de nog altijd sterke genderideologie in ons land ervoor zorgt dat als vrouwen ervoor kiezen om meer uren betaald werk te gaan verrichten dat mannen zich niet geroepen voelen om dan meer huishoudelijk werk te gaan doen. We verwachten daarom dat als de vrouw meer uren betaald werk gaat verrichten dat de man zijn tijdsbesteding aan het huishouden niet gaat verhogen.

De derde hypothese (H3) toetst het effect van het inkomen van elk van de partners op de verdeling van huishoudelijk werk tegen de achtergrond van de gendergelijkheidsnorm zoals die in de eerste hypothese aan bod kwam. Hierbij gebruiken we het begrip commitment zoals eerder besproken. We vermoeden

dat in de lagere inkomensklasse, tegen de achtergrond van inkomensonzekerheid, het commitment van mannen aan gendergelijkheid getriggerd wordt zodra vrouwen meer inkomen inbrengen omdat dat geld domweg hard nodig is. We verwachten daarom dat als de vrouw een hoger inkomen gaat verdienen, dat de man meer tijd gaat besteden aan het huishouden om de extra verdiensten van de vrouw mogelijk te maken.

Hypothesen voor de hogere sociale klasse:

De vierde hypothese (H4) is precies hetzelfde als de eerste hypothese voor de lagere sociale klasse. We verwachten dus dat als de vrouw in de hogere sociale klasse meer huishoudelijke arbeid gaat verrichten dat de man dat ook zal doen.

De vijfde hypothese (H5) haakt in op het feit dat in Nederland de gendergelijkheidsnorm bij de hogere sociale klasse sterker is dan bij de lagere sociale klasse. Bovendien wordt het betaald werk van vrouwen in de hogere sociale klasse, door hun hogere opleiding, vaak als belangrijk door deze vrouwen ervaren. We verwachten daarom dat als de vrouw meer uren betaald werk gaat verrichten dat de man in reactie daarop (iets) meer tijd gaat besteden aan het huishouden.

De zesde hypothese (H6) toetst het effect van het inkomen van elk van de partners op de verdeling van huishoudelijk werk tegen de achtergrond van relatieve welvaart en inkomenszekerheid in het huishouden. Een hoger inkomen van de man maakt het mogelijk, of nog makkelijker, om huishoudelijke hulp van buiten in te huren. We verwachten daarom dat het commitment van mannen aan gendergelijkheid faalt zodra de man een (nog) hoger inkomen gaat verdienen en dat hij dan minder tijd gaat besteden aan huishoudelijke arbeid.

Tot slot toetsen we de laatste hypothese (H7) over de weerbarstigheid van de ongelijke rolverdeling zodra er een relatief hoog huishoudinkomen is. Deze hypothese is gebaseerd op de studie van Kornrich & Roberts (2018) die eveneens de relatie onderzochten tussen het huishoudinkomen en de inhuur van betaalde hulp. We verwachten dat als het gezinsinkomen in de hogere klasse stijgt, dat er meer uren huishoudelijke arbeid worden ingekocht zonder dat de overgebleven taken gelijkverdeelde worden.

Methodologie en data

We hebben data verzameld met behulp van een online enquête via twee online bemiddelingsbureaus voor huishoudelijke hulp (regeltante.nl en huiscleaning.nl). In totaal hebben we data verkregen van 194 individuen en, via hen, ook enkele gegevens over hun partners, dus in totaal van 388 personen. De enquête liep in de periode van 4 december 2016 tot 1 juli 2017 en is bij beide bemiddelaars ingevuld door zowel hulpvragers als hulpaanbieders. Het unieke van deze methode is dat we daarmee gegevens konden verzamelen van twee elkaar uitsluitende sociaal-economische klassen. De resultaten van de Chi-kwadraattoets bevestigen dat gemiddeld genomen het opleidingsniveau, het eigen inkomen van de vrouw, het partnerinkomen en het huishoudinkomen statistisch significant van elkaar verschillen tussen beide klassen ($p < 0.01$). Het is daarom statistisch gezien correct om de twee groepen als afzonderlijke klassen te analyseren.

De hulpaanbieder biedt het verrichten van werkzaamheden aan zoals huishoudelijk hulp, klussen, oppassen, tuinhulp, dierverzorging, was- en strijkhulp, kookhulp, gezelschapshulp, persoonlijke verzorging. De hulpaanbieder is gevraagd naar de aard en duur van de aangeboden werkzaamheden en in hoeverre naast de aangeboden werkzaamheden betaald en onbetaald werk wordt verricht. De hulpvrager is gevraagd voor welke soort werkzaamheden hij/zij een hulpaanbieder vraagt en voor welke duur. Daarnaast is de hulpvrager gevraagd of hij/zij een betaalde baan of onbetaalde baan heeft en hoeveel tijd hieraan wordt besteed. De enquête heeft tevens informatie verzameld over de relatiestatus, inkomen, gezinssamenstelling, zorgtaken voor gezinsleden/familieleden/kennissen, keuzes met betrekking tot werken na de komst van het jongste kind en de tijd die besteed wordt aan huishoudelijke taken/onbetaald werk.

Resultaten

Tabel 1 en 2 presenteren de resultaten van onze regressieanalyse voor de herverdeling van huishoudelijke arbeid per klasse. In het eerste model (de twee linker kolommen) wordt de afhankelijke variabele gemeten in *absolute* termen, dus *uren* huishoudelijke arbeid door de partner. Het tweede model (de twee rechter kolommen) kijkt naar *relatieve* termen, dus het *percentage* huishoudelijke arbeid door de partner ten opzichte van het totaal aan huishoudelijk werk door beide partners. Voor beide modellen hebben we twee varianten geschat. De eerste variant zonder de inkomens van beide partners (dus die cellen zijn blanco) maar wel met het inkomensverschil, en de tweede variant met de absolute inkomens van beide partners en zonder het relatieve inkomensverschil (dus die cel is blanco). De reden hiervoor is dat beide varianten in de literatuur voorkomen.

De tabellen moeten verder als volgt worden gelezen. Zij geven de regressiecoëfficiënt met tussen haakjes de standaardfout. De significantie wordt weergegeven door asterisken: * 90% betrouwbaarheid, ** 95%, *** 99%. N is het aantal observaties en de aangepaste R-kwadraat geeft de beschrijvende kracht van de regressiemodellen.

	Afhankelijke variabele: gemiddelde wekelijkse besteding huishoudelijke arbeid van partner in uren		Afhankelijke variabele: aandeel huishoudelijke arbeid door partner t.o.v. totale huishoudelijke arbeid verricht door het stel (procent)	
Wekelijkse besteding huishoudelijke arbeid	0.25*	0.33**		
	(0.122)	(0.111)		
Wekelijkse duur aangeboden werkzaamheden	0.39	0.20	-0.01	-0.01
	(0.651)	(0.580)	(0.013)	(0.011)
Wekelijkse werkduur partner	-2.42*	-1.71	-0.00	0.00
	(1.175)	(1.061)	(0.024)	(0.021)
Persoonlijk bruto-inkomen op jaarbasis		1.81***		0.04***
		(0.505)		(0.011)
Bruto-inkomen partner op jaarbasis		-0.08		-0.00
		(0.400)		(0.009)
Inkomensverschil hulpaanbieder en partner	-0.62		-0.01	
	(0.416)		(0.009)	
Aantal kinderen	-0.74	-0.76	-0.01	-0.01
	(0.433)	(0.384)	(0.009)	(0.008)
N	46	46	46	46
Aangepaste R-kwadraat	0.35	0.49	0.00	0.26

Tabel 1. Resultaten regressieanalyse voor de lagere klasse (hulpaanbieders)

Tabel 1 laat de resultaten zien voor de lagere klasse (de hulpaanbieders). Voor de eerste hypothese (H1), waarin de gendergelijkheidsnorm gemeten wordt op basis van het rechtvaardigheidsprincipe van gelijke verdeling in huishoudelijk werk, kijken we naar de variabele van de uren die besteed worden aan huishoudelijke arbeid, dus de twee linker kolommen. De resultaten van H1 laten zien dat de man meer uren huishoudelijk werk verricht als de vrouw dit ook doet (0.25). Dit resultaat geldt ook als de inkomensvariabelen worden meegenomen (0.33). Dit bevestigt een onderliggende gelijkheidsnorm (een rechtvaardigheidsnorm) voor de verdeling van huishoudelijke arbeid.

Als we vervolgens de tweede hypothese toetsen (H2), blijkt dat mannen niet meer tijd aan het huishouden gaan besteden als hun vrouw meer uren betaald werk verricht: de resultaten zijn weliswaar positief (0.39 en 0.20) maar niet statistisch significant. Met andere woorden, de gendergelijkheidsnorm verliest het zodra de vrouw ervoor kiest om meer uren betaald werk te gaan doen. De hypothese voor de lagere sociale klasse over een sterke traditionele gendernorm wordt dus bevestigd: hoewel mannen een commitment aan deze norm hebben, zoals bleek uit de bevestiging van de eerste hypothese, blijven ze hier niet aan vasthouden als hun vrouw meer uren betaald werk gaat verrichten.

Wat de tabel bovendien laat zien is dat als de man meer uren betaald werk verricht hij minder uren huishoudelijk werk gaat doen (-2.42, hetgeen statistisch significant is).

Voor de derde hypothese (H3) kijken we naar het inkomen van de vrouw. Hoe meer zij verdient, des te meer uren de man besteedt aan huishoudelijke arbeid (1.81) en hoe groter het aandeel in het huishoudelijk werk van de man (0.04). De resultaten zijn statistisch significant, dus de hypothese wordt bevestigd. Interessant is ook dat het inkomen van de man (-0.08) geen statistisch significant effect heeft op zijn huishoudelijke arbeid. Geld levert mannen van de lagere sociale klasse dus geen onderhandelingsmacht op, maar vrouwen wel.

Als we de resultaten voor de hogere klasse (de hulpvragers) bekijken in tabel 2, dan blijken er interessante verschillen te zijn maar ook een overeenkomst.

AUTHOR'S VERSION

	Afhankelijke variabele: gemiddelde wekelijkse besteding huishoudelijke arbeid van partner in uren		Afhankelijke variabele: aandeel huishoudelijke arbeid door partner t.o.v. totale huishoudelijke arbeid verricht door het stel (procent)	
Wekelijkse besteding huishoudelijke arbeid	0.30*** (0.066)	0.30*** (0.066)		
Wekelijkse duur gevraagde werkzaamheden	-0.03 (0.378)	-0.06 (0.386)	-0.00 (0.012)	-0.00 (0.012)
Wekelijkse werkduur baan hulpvrager	1.32** (0.427)	1.28** (0.443)	0.05*** (0.013)	0.05*** (0.013)
Wekelijkse werkduur partner	-0.85 (0.512)	-0.89 (0.523)	-0.02 (0.016)	-0.02 (0.016)
Persoonlijk bruto-inkomen op jaarbasis		0.42 (0.257)		0.01 (0.008)
Bruto-inkomen partner op jaarbasis		-0.32 (0.270)		-0.02* (0.008)
Inkomensverschil hulpvrager en partner	-0.38 (0.230)		-0.02* (0.007)	
Aantal kinderen	-0.15 (0.265)	-0.16 (0.266)	-0.01 (0.008)	-0.01 (0.008)
N	148	148	148	148
Aangepaste. R-kwadraat	0.21	0.20	0.26	0.25

Tabel 2. Resultaten regressieanalyse voor de hogere klasse (hulpvragers)

De overeenkomst tussen beide klassen zit in de positieve correlatie tussen de tijd besteed aan huishoudelijke arbeid door de vrouw en de man (H4). Wederom zien we dat als vrouwen meer uren besteden aan huishoudelijk werk, dat mannen dat dan ook doen. Dat geldt zowel met het inkomensverschil als onafhankelijke variabele (0.30), als met de absolute inkomens als onafhankelijke variabelen (0.30).

De vijfde hypothese (H5) pakt echter anders uit. We zien, in tegenstelling tot de lagere klasse, dat als de vrouw meer uren betaald werk verricht de man vervolgens ook, statistisch significant, meer uren huishoudelijke arbeid doet. Het commitment van mannen aan de gendergelijkheidsnorm is dus groot genoeg om te resulteren in een grotere bijdrage aan het huishouden als de vrouw ervoor kiest om meer uren betaald werk te doen. Dat geldt zowel met het inkomensverschil als onafhankelijke variabele (1.32), als met absolute inkomens als onafhankelijke variabelen (1.28). Bovendien gaat het ook op voor het relatieve aandeel van mannen in het huishoudelijk werk, zoals de laatste twee kolommen van de tabel laten zien (0.05 in beide modellen), maar het effect is dan wel veel kleiner.

De zesde hypothese (H6) voor de hogere klasse stelt dat de huishoudelijke arbeid van de man daalt als zijn inkomen toeneemt. Een hoger persoonlijk inkomen van de man is statistisch significant voor een daling in zijn

relatieve aandeel in de huishoudelijke arbeid (-0.02). En een hoger inkomensverschil met de partner is eveneens gerelateerd aan een daling van het aandeel van de man in huishoudelijke arbeid (-0.02), wederom statistisch significant. In tegenstelling tot bij de lagere klasse heeft het inkomen van de vrouw geen statistisch significant effect op de huishoudelijke arbeid van de man. We kunnen daarom spreken van een *commitment failure* van de man, omdat een hoger inkomen ertoe leidt dat hij zich aan huishoudelijke taken onttrekt. Dit geldt dus ondanks het feit dat gemiddeld genomen mannen uit de hogere klasse iets meer huishoudelijk werk verrichten dan mannen uit de lagere sociale klasse. De rek is er blijkbaar uit: bij verdere inkomensstijging gaat de hoogopgeleide man juist weer minder in het huishouden doen en een hoger inkomen van de vrouw kan hem niet bewegen om de handen meer uit de mouwen te steken.

Tenslotte presenteren we in tabel 3 de resultaten voor het inkopen van huishoudelijke arbeid voor de hogere sociale klasse – en daarmee toetsen we de laatste hypothese (H7). De afhankelijke variabele wordt gemeten in *absolute* termen (*uren*). De linker kolom schat het model met het totale gezinsinkomen, en de rechterkolom met de afzonderlijke inkomens van beide partners.

AUTHOR'S VERSION

Afhankelijke variabele: wekelijkse duur ingehuurde werkzaamheden (in uren)		
Wekelijkse werkduur baan hulpvrager	0.08 (0.086)	0.06 (0.099)
Wekelijkse werkduur partner	0.04 (0.102)	0.06 (0.116)
Persoonlijk bruto-inkomen op jaarbasis		0.08 (0.056)
Bruto-inkomen partner op jaarbasis		0.04 (0.059)
Gezinsinkomen	0.06* (0.027)	
Aantal kinderen	0.15** (0.056)	0.15* (0.057)
Wekelijkse besteding huishoudelijke arbeid hulpvrager	0.00 (0.015)	0.00 (0.016)
Wekelijkse besteding huishoudelijke arbeid partner	-0.00 (0.018)	-0.00 (0.019)
N	148	148
Aangepaste R-kwadraat	0.07	0.06

Tabel 3. Resultaten regressieanalyse inkoop hulp door de hogere klasse

Deze tabel laat zien, in de linker kolom, dat een hoger gezinsinkomen statistisch significant en positief gecorreleerd is met het aantal uren huishoudelijke hulp dat ingekocht wordt (0.06). Maar dat laatste is niet gecorreleerd met het afzonderlijke inkomen van de vrouw of man (rechterkolom). Daarnaast blijkt er een positief en statistisch significant verband tussen het aantal minderjarige kinderen in het huishouden en het aantal uren ingekochte hulp (0.15 zowel met gezinsinkomen als afzonderlijke inkomens). Als we tabellen 1 en 2 samennemen dan suggereren de resultaten dat bij de hogere sociale klassen de gendergelijkheidsnorm ondanks een duidelijk commitment daaraan wellicht meer een symbolische functie heeft dan bij de lagere klasse omdat tegelijk ook huishoudelijke hulp wordt ingekocht, en zelfs meer naar gelang het gezinsinkomen hoger is. Of anders gezegd, de ironie is dat de hogere opleiding van vrouwen in de hogere klasse, via een hoger gezinsinkomen, juist bijdraagt aan de beperkte herverdeling van huishoudelijke arbeid naar de man.

Conclusies

De resultaten van onze analyse van de herverdeling van huishoudelijke arbeid laten zien dat de feministisch-economische onderhandelingsbenadering een toegevoegde waarde heeft ten opzichte van de neoklassieke onderhandelingstheorie door de aandacht voor het gemeenschappelijke belang van inkomenszekerheid en twee tegengestelde gendernormen – die van gelijke verdeling (rechtvaardigheid) en die van stereotype rolpatronen (ideologie).

Onze bevindingen geven een verklaring voor de elkaar tegensprekende resultaten in het empirisch onderzoek van de onderhandelingstheorie/relatieve middelentheorie en van de verschillende varianten van de gendernormtheorie voor de verdeling van huishoudelijke arbeid. Deze blijkt grotendeels te liggen in het verschil in inkomen en inkomenszekerheid tussen lagere en hogere sociale klassen. Het klassenonderscheid in onze analyse maakt duidelijk dat het lage inkomen van de mannelijke kostwinners in de lage klasse, in combinatie met inkomensonzekerheid van het huishouden als geheel, mannen ertoe lijkt aan te zetten om meer in het huishouden te doen, om daarmee tijd vrij te maken voor vrouwen om het gezinsinkomen aan te vullen. Terwijl het hogere gezinsinkomen bij de hogere klasse het inhuren van huishoudelijke hulp mogelijk maakt en het hogere inkomen van de man als breekijzer fungeert om zelf minder huishoudelijke arbeid te verrichten.

Een beperking van ons onderzoek is dat de steekproef relatief klein is. Dat komt omdat een groot aandeel van de vrouwen uit de lagere inkomensklasse niet in staat bleek om het inkomen van hun partner te schatten. Deze vrouwen en mannen moesten we dus uit de analyse weglaten. En zoals altijd bij survey onderzoek kan niet uitgesloten worden dat ten gevolge van non-respons, bepaalde groepen onder- of oververtegenwoordigd zijn in het onderzoek.

We kunnen desondanks voorzichtig concluderen dat de hardnekkigheid van de traditionele rolverdeling van huishoudelijke arbeid vooral een probleem van de hogere klasse lijkt te zijn. De verandering lijkt niet langer van hen te komen maar van mannen van de lagere sociale klasse. Om dit klasse-effect beter te kunnen begrijpen is nader onderzoek wenselijk. Daarvoor zou het ook goed zijn als er meer samengewerkt zou worden tussen economen en sociologen (zoals in het kwantitatieve onderzoek naar doing gender/gender display door Michael Bittman en zijn co-auteurs bijvoorbeeld), omdat in ons onderzoek is gebleken dat beide disciplines verschillende benamingen gebruiken voor dezelfde theorieën en begrippen, en ze weinig verwijzen naar elkaars empirische literatuur.

Auteursinformatie:

Esther-Mirjam Sent is hoogleraar economische theorie en economisch beleid aan de Radboud Universiteit en senator voor de PvdA. Irene van Staveren is hoogleraar pluralistische ontwikkelingseconomie aan het Institute of Social Studies van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Bibliografie

Aassve, A., Fuochi, G. & Mencarini, L. (2014). Desperate housework: Relative resources, time availability, economic dependency, and gender ideology across Europe. *Journal of Family Issues* 35 (8), 1000 - 1022.

Agarwal, B. (1997). Bargaining and gender relations: Within and beyond the household. *Feminist Economics* 3(1) 1997, 1-51.

Bavel, J. van, C. Schwartz & A. Esteve. (2018). The reversal of the gender gap in education and its consequences for family life. *Annual Review of Sociology* 44, 341-360.

Baxter, J. & Hewitt, B. (2013). Negotiating domestic labour: Women's earnings and housework time in Australia. *Feminist Economics* 19(1), 29-53.

Baxter, J., Hewitt, B. & Western, M. (2009). Who Uses Paid Domestic Labor in Australia? Choice and Constraint in Hiring Household Help. *Feminist Economics* 15(1), 1-26.

Becker, G. (1981). *Treatise on the Family*. Cambridge (MA): Harvard University Press.

Bittman, M., England, P., Folbre, N., Sayer, L., & Matheson, G. (2003). When does gender trump money? Bargaining and time in household work. *American Journal of Sociology* 109(1), 186-214.

Blood, R. & D. Wolfe (1960) *Husbands and Wives. The Dynamics of Married Living*. Glencoe: The Free Press.

Boelhouwer, J., Kraaykamp, G. & Stoop, I. (red.) (2015). *Nederland in Europees perspectief. Tevredenheid, vertrouwen en opinies*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Braun, M., Lewin-Epstein, N., Stier, H., & Baumgartner, M. (2008). Perceived equity in the gendered division of household labor. *Journal of Marriage and Family*, 70, 1145-1156.

Brines, J. (1994). Economic dependency, gender, and the division of labor at home. *American Journal of Sociology* 100(3), 652-88.

Carrasco, C., & Domínguez, M. (2011). Family strategies for meeting care and domestic work needs: Evidence from Spain. *Feminist Economics* 17(4), 159-188.

Craig, L. (2016). Domestic outsourcing, housework time, and subjective time pressure: New Insights from longitudinal data. *Journal of Marriage and Family* 78, 1224-1236.

D'Aspremont, C., & Dos Santos Ferreira, R. (2014). Household behaviour and individual autonomy: An extended Lindahl mechanism. *Economic Theory* 55, 643-663.

Davis, S. & Wills, J. (2014). Theoretical explanations amid social change: A content analysis of housework research (1975-2012). *Journal of Family Issues* 35(6), 808-824.

- Folbre, N., & Nelson, J. (2000). For Love or Money–Or Both? *The Journal of Economic Perspectives* 14(4), 123-140.
- Geist, C. & Ruppner, L. (2018). Mission impossible? New housework theories for changing families. *Journal of Family Theory & Review* 10, 242-262.
- Genadek, K. (2018.) Unilateral divorce and time allocation in the United States. *Feminist Economics* 24(1), 63-87.
- Gupta, J. & Ash, M. (2008). Whose money, whose time? A nonparametric approach to modelling time spent on housework in the United States. *Feminist Economics* 14(1), 93-120.
- Himmelweit, S., Santos, C., Sevilla, A., & Sofer, C. (2013). Sharing of resources within the family and the economics of household decision making. *Journal of Marriage and Family* 75, 625-639.
- Kornrich, S. & Roberts, A. (2018). Household income, women's earnings, and spending on household services, 1980-2010. *Journal of Marriage and Family* 80, 150-165.
- Lachance-Grzela, M. & Bouchard, G. (2010). Why do women do the lions share of housework? A decade of research. *Sex Roles* 63, 767-780.
- Lyonette, C., & Crompton, R. (2015). Sharing the load? Partners relative earnings and the division of domestic labour. *Work, Employment and Society* 29(1), 23-40.
- Mabsout, R., & van Staveren, I. (2010). Disentangling bargaining power from individual and household level to institutions: Evidence on women's position in Ethiopia. *World Development* 38(5), 783-796.
- Maume, D. (2016). Can men make time for family? Paid work, care work, work-family reconciliation policies, and gender equality. *Social Currents* 3(1), 43-63.
- Merens, A. & Bucx, F. (2018). *Werken aan de start. Jonge vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Merens, A., Bucx, F. & Meng, C. (2017). *Eerste treden op de arbeidsmarkt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Odebode, S., & van Staveren, I. (2007). Gender norms as asymmetric institutions. A case study of Yoruba women in Nigeria. *Journal of Economic Issues* 4 (4), 903-925.
- Oppenheimer, V. (1997). Women's employment and the gain to marriage: the specialization and trading model. *Annual Review of Sociology* 23, 431-453.
- Portegijs, W. & Manon van den Brakel (red.). (2016). *Emancipatiemonitor 2016*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Roeters, A. (2017a). *Een week in kaart*. Editie 1. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Roeters, A. (2017b). *Leren van Verschillen. Opleidingsverschillen in de vrouwenemancipatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Ruitenbergh, J. (2014). A typology of Dutch mothers' employment narratives: Drifters, privileged, balancers, ambitious. *Gender Issues* 31, 58-82.

Sen, A. (1990). Gender and cooperative conflict. In Irene Tinker (ed.), *Persistent inequalities: Women and world development* (pp. 123-148). New York: Oxford University Press.

Tamilina, L. & Tamilina, N. (2014). The impact of welfare states on the division of housework in the family: A new comprehensive theoretical and empirical framework of analysis. *Journal of Family Issues* 35(6), 825-850.

Thébaud, S. (2010). Masculinity, bargaining and breadwinning – Understanding men's housework in the cultural context of paid work. *Gender and Society* 24(3), 330-354.

West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society* 1, 125-151.

Wiesmann, S., Boeije, H., van Doorne-Huiskes, A. & den Dulk, L. (2008). Not worth mentioning: The implicit and explicit nature of decision-making about the division of paid and domestic work. *Community, Work & Family* 11(4), 341-363.

Windebank, J. (1995). Dual-earner couples in Britain and France: Gender divisions of domestic labour and parenting work in different welfare states, *Work, Employment & Society* 15(2), 269-290.